

8. Par valsts kompensāciju cietušajiem. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/136683>.
9. European Justice. Luxembourg. URL: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-LU-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=1&member=1.
10. APAV. May I Help You? URL: <http://apav.pt/mihy/index.php/know-your-rights>.
11. National Commission for Protection of Children and Young People at Risk. URL: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-PT-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=5&member=1.
12. Ministry of Justice. Spain. URL: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-ES-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=4&member=1.
13. Victim Offender Mediation in Sweden. URL: <http://www.justicereparatrice.org/mount/www.restorativejustice.org/editions/2006/august06/vomsweden>.
14. Сметаніна Н.В., Рябокiнь О.М. Віктимна поведінка жертв «злочинів ненависті». Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 281–284.
15. Міжнародна організація з міграції. URL: <http://iom.org.ua/ua>.
16. Сметаніна Н.В., Манагарова Є.С. Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми в умовах гібридної війни. Часопис Київського університету права. 2018. № 1. С. 209–212.

СМЕТАНІНА Н. В.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

ПЕТРІВНА Л. С.,

магістрант факультету правосуддя
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.97:342.56(477):328.185

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ВИМОГ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ

У статті проаналізовано поняття «добročесність». Визначено важливість добročесності як однієї із вимог на посаду судді. Розкрито необхідність у законодавчому закріпленні критеріїв добročесності.

Ключові слова: добročесність, посада судді, корупція.

В статье проанализировано понятие «добročестности». Определена важность добročестности как одного из требований на должность судьи. Раскрыта необходимость в законодательном закреплении критериев добročестности.

Ключевые слова: добročестность, должность судьи, коррупция.

The article analyzes the concept of “virtue”. The importance of virtue as one of the requirements for the position of judge has been determined. The need for legislative strengthening of the criteria of integrity is revealed.

Key words: *virtue, office of judge, corruption.*

Вступ. Зважаючи на суттєві зміни в Україні за останні роки, що відбулися внаслідок Революції гідності 2014 року та початку процесу інтеграції до Європейського Союзу, з’явилася необхідність в аналізі реформ, які стали наслідком таких подій.

Одним із важливих напрямів реформування стала судова влада та антикорупційна політика держави. Варто зазначити, що ці два процеси не варто відокремлювати, оскільки однією з підстав масової недовіри суспільства до судової системи є саме корупційний складник її діяльності.

Причиною корумпованості судової влади є складність і непрозорість процедури відбору на посаду судді. Наприклад, проблемним питанням є чіткість вимог, що висувуються до особи, яка планує стати суддею.

Законом України «Про судоустрій та статус суддів» хоча і передбачений перелік таких вимог, але деякі з них узагалі не розкриті та досить незрозумілі. Однією з них є вимога щодо доброчесності кандидата в судді. Але в законодавстві відсутня будь-яка регламентація та методологія щодо відбору осіб відповідно до такого критерію.

У цьому разі можна керуватися лише власними уявленнями про доброчесність осіб, що проводять конкурс на посаду судді. Саме тому це питання стало предметом багатьох наукових дискусій і суперечок.

У науці досліджувані питання тією або іншою мірою стали предметом наукових пошуків і дискусій для таких учених, як О.Ю. Бусол, С.В. Глуценко, О.М. Костенко, О.М. Литвинов, Д.С. Машлякевич, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, О.В. Нестеренко, Л.В. Прудус, А.В. Савченко, М.І. Хавронюк, В.І. Шакур, та інших.

Постановка завдання. Метою роботи є розкриття поняття «доброчесності» як однієї з вимог на посаду судді.

Результати дослідження. Важливим етапом проведених в Україні реформ стало затвердження 14 жовтня 2014 року Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2014–2017 роки», відповідно до якого вирішення проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства на сьогоднішньому етапі розвитку держави.

Підтвердженням такої проблеми є результати соціологічних досліджень «Барометра світової корупції» (Global Corruption Barometer) від Transparency International та Gallup International Association про те, що найкорумпованішою сферою українці вважають судову владу (66 %). Подібні результати продемонстрували підсумки дослідження, проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: судову владу українці вважають найбільш корумпованою сферою, а 47 % опитуваних переконані, що в судовій владі корупцією охоплено все. За даними Світового індексу правосуддя (World Justice Project – Rule of Law Index), Україна у сфері «відсутність корупції» в судовій системі посіла 94 місце з 99 проаналізованих країн [6].

Одним із факторів недовіри народу України до судової влади є недостатня чіткість і прозорість процедури добору суддів, адже внаслідок попередніх судових реформ Вища рада юстиції отримала повноваження щодо створення програми відбору та створення переліку підстав для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, що стало більше негативним процесом, ніж позитивним. Також посада судді стала політично залежною, що має своїм наслідком зловживання владними повноваженнями.

Саме тому на сучасному етапі розвитку нашої держави досить важливим питанням є встановлення чітких вимог до особи, що має наміри стати суддею. При цьому важливим критерієм такого відбору мають бути не лише професійні вимоги (вік, стаж роботи, вища освіта), але й також особисті якості кандидата.

Законодавець у новій редакції Закону України «Про судоустрій та статус суддів» встановив серед критеріїв відбору суддів наявність таких якостей кандидата, як «компетентність» і «добročесність».

Наприклад, відповідно до ст. 84 цього Закону кваліфікаційне оцінювання проводиться Вищою кваліфікаційною комісією суддів України з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями. А п. 3 цієї статті передбачається добročесність судді [1].

Поняття «добročесність» уживається у вищезазначеному Законі 55 разів, але при цьому в жодному нормативно-правовому акті не розкрито його значення та критерії. Тому фактично можна говорити про те, що це є прогалиною та корупціогенним чинником щодо процедури добору суддів і притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Досить незрозумілою є ситуація, коли особа «відповідає» вимозі про добročесність, стає суддею, а потім у процесі роботи до неї висуваються претензії щодо неетичної поведінки. Тобто логічніше було б спочатку визначити критерії відбору кандидатів на посаду судді в аспекті добročесності.

Саме поняття «добročесність» не створене юридичною наукою, тому для його визначення необхідно звернутися до тлумачного та термінологічного словників, а також до філософських уявлень.

Наприклад, відповідно до «Словника української мови» Інституту мовознавства, добročесність – висока моральна чистота, чесність [7]. Сучасний словник з етики розкриває це поняття як позитивну моральну якість, що зумовлена свідомістю та волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо й неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра й справедливості.

Серед науковців є думка про те, що добročесність у широкому сенсі є феноменом, який зумовлений суспільним буттям, економічним базисом і попередньою залежністю від системи цінностей, які пропонує суспільство, а також від умов соціального спілкування, способів функціонування громадської думки та способів регуляції [3].

Інше визначення поняття суддівської добročесності надається у звіті «Суддівська етика – принципи, цінності та якості» Генеральної Асамблеї Європейської мережі рад юстиції у 2010 році. Суддя повинен виконувати свої обов'язки добročесно та в інтересах правосуддя та суспільства. З принципу добročесності випливають два обов'язки: обов'язок бути непідкупним та обов'язок зберігати гідність і честь. Це свідчить про те, що корупційний складник у професійній діяльності суддів прямо пов'язаний з їхньою добročесністю.

Відповідно до «Оксфордського словника», добročесність – це поведінка, що показує високі моральні стандарти [8]. Варто зазначити те, що розуміння такого поняття в різних країнах може відрізнятися внаслідок різного світосприйняття. Наприклад, дещо інше визначення добročесності запропоновано в «Посібнику для членів Комісії з відбору суддів США»: добročесність означає чесність, моральну силу та професійну справедливість. Вона також вимагає відчуття гідності, надійності та абсолютної ширості. Добročесний суддя є непохитно етичним [4].

Відповідно до ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», створена і діє Громадська рада добročесності з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та добročесності для цілей кваліфікаційного оцінювання.

Відповідно до ч. 6 ст. 87 Закону Громадська рада добročесності, зокрема:

- 1) збирає, перевіряє та аналізує інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді);
- 2) надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформацію щодо судді (кандидата на посаду судді);
- 3) надає за наявності відповідних підстав Вищій кваліфікаційній комісії суддів України висновок про невідповідність судді (кандидата на посаду судді) критеріям професійної етики та добročесності, який додається до досьє кандидата на посаду судді або до суддівського досьє;

4) делегує уповноваженого представника для участі в засіданні Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді).

Також важливим питанням є етичні та моральні якості особи, яка проводить відбір суддів за критерієм доброчесності. Адже дати оцінку на відповідність такого кандидата цій вимозі особа може лише спираючись на власне розуміння доброчесності, оскільки законодавчо це ніяк не регулюється. Фактично до цієї особи також мають бути висунуті вимоги щодо доброчесності – утворюється парадоксальна ситуація.

Посада судді завжди викликає зацікавленість як із боку органів, що здійснюють контроль за діяльністю суддів, так і з боку громадськості. Тому суддя має бути готовим до того, що він буде «під контролем» як під час здійснення професійної діяльності, так і в особистому житті. Це означає, що доброчесність особи має виявлятися в усіх сферах її життя. Ось чому визначення критеріїв доброчесності на посаду судді є настільки необхідним.

Варто було б під час розроблення методології оцінювання кандидатів у судді врахувати положення Бангалорських принципів поведінки суддів [2]. До речі, науковці зауважують, що ці принципи виступають гарним підґрунтям для функціонування всієї судової системи.

Одним із варіантів оцінювання доброчесності суддів є методологія перевірки, якою послуговується громадський рух «Чесно», а саме – наявність критеріїв, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді:

- 1) непричетність до корупції або кримінальних правопорушень;
- 2) відповідність стилю життя задекларованим доходам і прозорість статків;
- 3) непричетність до порушення прав людини;
- 4) дотримання норм етики.

Висновки. Незважаючи на те, що реформи в Україні здійснюються у правильному напрямі задля забезпечення ефективності судової системи, ці зміни, однак, відбуваються з недоопрацюванням важливих питань.

Наприклад, прогалиною вітчизняного законодавства є невизначеність питання доброчесності суддів, що, у свою чергу, є передумовою виникнення зловживань і корупції з боку органів, що здійснюють відбір майбутніх суддів.

Тому для усунення цього недоліку пропонуємо створити методологію відбору кандидатів у судді за критерієм «доброчесності». Базою її створення можуть слугувати вже перевірені акти щодо поведінки суддів, такі як Бангалорські принципи поведінки суддів і посібники, що практикуються довгий час в інших державах.

Важливим кроком може бути можливість застосування цієї методології не лише під час проведення конкурсу на посаду судді, але й для інших посад (до того ж не лише для державних посадовців).

Також важливою рекомендацією є підняття вимоги доброчесності судової влади на рівень принципу організації та здійснення її функцій, закріплення цього принципу в законах і підзаконних нормативно-правових актах.

Вважаємо, що зростання антикорупційного потенціалу суспільства, формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу вирішення проблеми, роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, спрямованих на подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції, залучення широких верств населення до активної участі в антикорупційній діяльності та проведення інформаційних кампаній має ґрунтуватися також на дослідженні й усвідомленні наслідків корупційних злочинів [9, с. 100].

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 31. Ст. 545.
2. Резолюція 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р. Бангалорські принципи діяльності судді: прийнята 19 травня 2006 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_j67.

3. Зуєва Л.Е. Доброчесність судді: система духовно-рефлексивного виміру. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Педагогічні науки». 2017. № 1 (2). С. 90–99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_1%282%29_13.
4. Marla N. Greenstein. Handbook for Judicial Nominating Commissioners. American Judicature Society, 1984. 138 p.
5. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: «Наукова думка», 1970–1980. Т. 2. 326 с.
6. Улютіна О.А., Голуб С.М. Реформування судової системи України в контексті Європейської інтеграції. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: «Право». 2015. Вип. 213(1). С. 39–46.
7. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики: словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.
8. The new Oxford American dictionary. 2nd ed. p. cm. by Erin McKean. 1. English language – United States – Dictionaries. 2. Americanisms – Dictionaries. PE 1628. № 429. 2005. 2051 p.
9. Сметаніна Н.В. Формування негативного ставлення до корупції як напрям сучасної антикорупційної політики України. Світ без корупції: міф чи реальність?: матер. дискус. панелі Першого Харків. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3–6 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 96–101.

